

LAZARUS

Inleiding

Voor mijn vorige roman, *Valstrik*, moest ik wat onderzoek doen naar de beruchte Edinburghe moordenaars Burke en Hare, die in één jaar tijd zeventien mensen hadden vermoord. De lijken verkochten ze – met de aanbeveling dat ze vers waren opgegraven – aan chirurgen die lichamen nodig hadden voor hun anatomielessen. Er heerste in die tijd een bloeiende handel in opgegraven lijken, omdat studenten alleen lijken van terechtgestelde misdadigers mochten ontleden – en daarvan waren er simpelweg niet genoeg om te voldoen aan de groeiende vraag van de medische faculteit van de stad.

Burke en Hare waren natuurlijk geen lijkenrovers, ze deden maar alsof. Maar de angst voor grafschenners leefde zeer bij de inwoners van Edinburgh. Op de vierde verdieping van het Museum of Scotland staat een zogenoemde *mort safe*, een zware ijzeren kist die over de doodskist kon worden geplaatst tot het begraven lijk zozeer was ontbonden dat de grafrovers en hun cliënten er niets meer aan hadden. Om diezelfde reden staan bij sommige Edinburghe begraafplaatsen op alle vier de hoeken wachttorens (het duidelijkste voorbeeld is het kerkhof aan Lothian Road, tegenover het Caledonian Hotel). Daar hielden betaalde bewakers 's nachts de wacht om de 'menselijke hyena's' af te schrikken of te verjagen. Voor de grafrovers zelf bestonden verschillende namen, zoals 'mannen met de zak' en – vanzelfsprekend mijn favoriet – 'Lazarus-mannen'.

Zo had ik dus halverwege mijn onderzoek voor *Valstrik* de titel voor mijn volgende Rebus-avontuur gevonden. Ook een plot diende zich al snel aan, dankzij een recensie van *Valstrik* in een

zondagskrant. De recensie was geschreven door de korpschef van de stad. Hij strooide rijkelijk met complimenten – zo schreef hij dat hij al blij zou zijn met één rechercheur zoals Rebus in zijn korps – maar hij had wel één bedenking: als Rebus in het echt zoveel rookte en dronk en zo leefde als ik beschreef, was hij waarschijnlijk allang teruggestuurd naar de academie. Ik besloot contact op te nemen met de korpschef.

‘Ik weet het goed gemaakt,’ zei ik tegen hem. ‘Als u voor me regelt dat ik een kijkje mag nemen op het Scottish Police College op Tulliallan, stuur ik Rebus in zijn volgende boek daarheen.’

De Rebus-romans hadden inmiddels naam gemaakt vanwege een bepaalde mate van realisme. Maar politiemensen vroegen zich weleens af waarom Rebus nooit over Tulliallan sprak. Daar zou hij immers zijn opleiding hebben genoten, en in de loop van zijn carrière zou hij er af en toe naartoe zijn gestuurd om zijn vaardigheden scherp te houden en zijn kennis bij te spijkeren. Ik moest weten hoe het er daar aan toeging, en de hoofdcommissaris bood me inderdaad de kans.

De rekruten kregen niet te horen wie ik was en konden geen hoogte van me krijgen. Ik droeg geen uniform, dus ik zou wel een of andere hoge pief zijn, ook al gedroeg ik me niet zo. Voor de zekerheid salueerden ze toch maar zo vaak mogelijk. Ik kreeg een idee van de fysieke kanten van de opleiding – zo was er een stormbaan die bijna om de hele academie heen liep – en het beroep dat werd gedaan op de vindingrijkheid van de kandidaten (zo moesten ze slimme manieren bedenken om geld in te zamelen voor een goed doel; daaraan dank ik de scène met de parachutesprong die integraal in *Lazarus* terecht is gekomen). Ik heb ook meegekeken bij een oefensessie voor aanstormende rechercheurs. Een groepje van drie of vier man kreeg een dossier om aan te werken, en alles wat ze deden werd vastgelegd op video: hoe ze als team functioneerden bij het verhoren van ‘verdachten’ (dat waren docenten) en het verwerken van anonieme tips (kregen ze ook van docenten doorgebeld)

met relevante én misleidende informatie. Terwijl ik daarnaar zat te kijken, begon ik langzaam een verhaal te zien. De ‘Lazarus-mannen’ zouden politiemensen zoals Rebus zijn, mannen die de regels net iets te vaak met voeten hadden getreden, die geen teamspelers waren. Agenten die door hun werk cynisch waren geworden, en zwaarlijvig en ongezond. Tulliallan bood hen een laatste kans op wederopstanding.

Ik zeg wel dat de Rebus-romans de naam hadden realistisch te zijn, maar gek genoeg had ik tot het jaar 2000 geen voet in Rebus’ flat gezet. In 1985 deelde ik als student een flat op een benedenverdieping in Arden Street. Ik had toen uit mijn kamer naar de overkant gestaard, mijn ogen een paar verdiepingen hoger laten dwalen en besloten dat Rebus daar zou wonen. Pas toen Melvyn Braggs tv-programma *South Bank Show* Edinburgh aandeed om een aflevering over mij te maken, werd ik ertoe gebracht om Rebus’ trappenhuis in te gaan, die twee trappen op te lopen en bij hem aan te kloppen. Hij was er natuurlijk niet. De deur werd geopend door een docent Duits. Maar het betekende wel dat ik bij het schrijven van *Lazarus* voor het eerst heel zelfbewust dat trappenhuis kon beschrijven, met zijn ‘fleurige wandtegels en mozaïekvloer’. En als Rebus’ medecursisten na een avondje stappen bij hem thuis aanleggen, weet ik ook precies hoe ze door de vertrekken lopen, want ik heb zelf kunnen zien hoe het is ingedeeld.

Niet dat boeken per se waarheidsgetrouw moeten zijn; ze moeten alleen realistisch zijn. Ik had er bijvoorbeeld geen enkele moeite mee om een geheel fictief schilderij van Jack Vettriano uit mijn duim te zuigen – al heb ik hem wel eerst even gebeld om te vragen of hij dat niet erg zou vinden. Hij komt net als ik uit Fife, en ik wilde hem niet kwaad maken. Dat schilderij is een spoor in de zaak van de moord op een kunsthandelaar, een zaak die Siobhan als nieuwbakken adjudant onderzoekt. Ik vond dat Siobhan wel toe was aan een promotie. Rebus gaat al meer dan twaalf romans mee en heeft in die tijd slechts eenmaal promotie gekregen. (Ook dat is ingegeven

door het streven naar realisme: de meeste rechercheurs met een rang hoger dan inspecteur pendelen voornamelijk nog tussen hun bureau en de vergaderzaal.) Siobhan is misschien een heel ander type dan Rebus, maar als hij ooit met pensioen gaat, kan ze stilletjes zijn plaats als inspecteur innemen.

In april 1998 was ik naar New York gevlogen voor de jaarlijkse uitreiking van de Edgar Awards van de Mystery Writers of America. Mijn roman *Gerechtigheid* was genomineerd in de categorie 'beste roman'. De prijs ging niet naar mij, maar naar James Lee Burke. (Jaren later vertelde hij me dat hij zich mijn sportieve reactie zo goed kon herinneren. Hij dacht dat ik hem na afloop een hand was komen geven. Dat kan ik me niet voorstellen; ik denk dat zijn geheugen hem hier in de steek laat.) In 2004 ging ik weer naar New York. Op 27 april had ik de eerste versie van *De rechtelozen* afgerond. De dag daarna was ik jarig, en op de 29ste vloog ik de oceaan over. Ditmaal kwam ik niet met lege handen terug: *Lazarus* werd bekroond als 'beste roman'.

Dat betekent dat hij waarschijnlijk best wel goed is. Maar zoals gewoonlijk laat ik het oordeel liever aan u, lezer.

Ian Rankin

mei 2005

Lazarus

‘Iedereen heeft geheimen’
(The Smiths, ‘What Difference Does It Make?’)

‘Durate et vosmet rebus servate secundis’
(‘Hou vol en wacht op betere tijden’, Aeneas, boek I, 207)

‘Waarom zit je dan hier?’

‘Hangt ervan af wat je bedoelt,’ zei Rebus.

‘Bedoelt?’ De vrouw fronste haar wenkbrauwen achter haar brillenglazen.

‘Wat je bedoelt met “hier”,’ legde hij uit. ‘Hier in deze kamer? Hier in dit beroep? Hier op deze aardbol?’

De vrouw glimlachte. Haar naam was Andrea Thomson. Ze was geen dokter, dat had ze bij hun eerste ontmoeting al duidelijk gemaakt. Ook geen ‘psychiater’ of ‘therapeut’. ‘Loopbaananalyse’ had op Rebus’ dagprogramma gestaan: *14.30-15.15: Loopbaananalyse, kamer 3.16.*

Bij *Mw.* Thomson. Wat Andrea was geworden bij het voorstellen. Wat gisteren was, dinsdag. Een ‘kennismaking’ had ze het genoemd.

Ze was achter in de dertig, klein en breed in de heupen. Dikke bos blond haar met hier en daar wat donkerder strepen. Iets te grote tanden. Ze was zelfstandig en werkte niet fulltime bij de politie.

‘Wie wel?’ had Rebus gevraagd. Ze had hem wat verward aangekeken. ‘Ik bedoel, wie van ons werkt er wel fulltime... daarom zitten we toch hier?’ Hij had in de richting van de dichte deur gezwaaid. ‘We draaien niet lekker. We hebben een tik op de vingers nodig.’

‘En hébt u zo’n tik nodig, inspecteur?’

Hij stak zijn wijsvinger naar haar op: ‘Blijf me zo noemen en ik blijf u “dokter” noemen.’

‘Ik ben geen dokter,’ had ze gezegd. ‘Ik ben ook geen psychiater of therapeut of wat voor titel u me misschien ook hebt gegeven.’

‘Wat bent u dan?’

‘Mijn vak is Loopbaananalyse.’

Rebus had gesnoeven. ‘Dan kunt u beter uw veiligheidsgordel omdoen.’

Ze had hem aangestaard. ‘Bent u zo’n brokkenpiloot?’

‘Dat zou je haast zeggen, als je ziet hoe mijn *loopbaan*, zoals u het noemt, net uit de bocht is gevlogen.’

Maar dat was gisteren.

Vandaag wilde ze weten hoe hij zich voelde. Hoe voelde hij zich als rechercheur?

‘Goed.’

‘Alle onderdelen?’

‘Van top tot teen.’ Hij keek haar lachend aan.

Ze lachte terug. ‘Ik bedoelde –’

‘Ik snap wel wat je bedoelde.’ Hij keek de kamer rond. Klein, functioneel. Twee bureaustoelen met chromen frame tegenover elkaar aan een bureau met teakfineer. De stoelen bekleed met een citroenkleurige stof. Niets op het bureaublad behalve haar A4-schrijfblok en haar pen. In de hoek stond een zwaar uitziende schoudertas; Rebus vroeg zich af of zijn dossier daarin zat. Een klok aan de muur, met een kalender eronder. De kalender kwam van de lokale brandweer. Een lap vitrage voor het raam.

Het was haar kamer niet. Het was een kamer die ze kon gebruiken als men haar nodig had. Niet echt hetzelfde.

‘Ik hou van mijn werk,’ zei hij uiteindelijk, en sloeg zijn armen over elkaar. Toen bedacht hij dat ze misschien iets in dat gebaar zou lezen, een verdedigende houding of zo, en liet ze weer los. Maar toen wist hij weer niet wat hij met zijn handen aanmoest, behalve ze in zijn jaszakken steken. ‘Ik hou van alle kanten ervan, tot en met het rondzoeken naar nietjes als ze weer eens op zijn.’

‘Waarom ben je dan zo uit je slof geschoten tegen commissaris Templer?’

‘Ik weet het niet.’

‘Zij denkt dat het misschien iets te maken heeft met afgunst.’

Hij barstte in lachen uit. ‘Heeft ze dat gezegd?’

‘Ben je het er niet mee eens?’

‘Natuurlijk niet.’

‘Je kent haar al een paar jaar, toch?’

‘Langer dan ik me kan herinneren.’

‘En ze is altijd hoger in rang geweest dan jij?’

‘Het heeft me nooit dwarsgezeten, als je dat soms denkt.’

‘Ze is pas kortgeleden je leidinggevende geworden.’

‘En?’

‘Jij bent al vrij lang inspecteur. Nooit aan iets beters gedacht?’ Ze ving zijn blik op. ‘Misschien is “iets beters” niet het goede woord. Geen behoefte aan promotie?’

‘Nee.’

‘Waarom niet?’

‘Misschien schrikt de verantwoordelijkheid me af.’

Ze staaarde hem aan. ‘Dat klinkt als een voorbereid antwoord.’

‘Weest paraat, dat is mijn motto.’

‘O, ben je padvinder geweest?’

‘Nee,’ zei hij. Ze zweeg, pakte haar pen op en bestudeerde die. Het was zo’n goedkope gele Bic. ‘Echt,’ verbrak hij de stilte, ‘ik heb niks tegen Gill Templer. Ik gun haar die baan als commissaris. Dat is geen baan voor mij. Ik zit liever waar ik ben.’ Hij keek op. ‘En dat betekent niet hier in deze kamer, maar op straat, boeven vangen. Waarom ik uit m’n slof schoot is... ach, de manier waarop dat hele onderzoek wordt aangepakt.’

‘Zo’n gevoel zul je wel vaker hebben gehad als je midden in een zaak zat?’ Ze had haar bril afgezet om over de rode plekjes aan weerskanten van haar neus te wrijven.

‘Vaak genoeg,’ gaf hij toe.

Ze zette de bril weer op. ‘Maar dit is de eerste keer dat je iemand een mok naar het hoofd heb gegoooid?’

‘Ik mikte niet op haar.’

‘Ze moest bukken. Een volle mok ook nog.’

‘Ooit politiemelange geproefd?’

Ze glimlachte weer. ‘Dus jij zit nergens mee?’

‘Nee.’ Hij sloeg zijn armen over elkaar in de hoop dat het als een teken van zelfverzekerdheid over zou komen.

‘Waarom zit je dan hier?’

Na de sessie liep Rebus de gang door, rechtstreeks het herentoilet in, waar hij zijn gezicht natmaakte en afdroogde met een papieren handdoekje. Bekeek zichzelf in de spiegel boven de wastafel terwijl hij een sigaret uit zijn pakje haalde en opstak. Blies de rook uit naar het plafond.

Een van de wc’s werd doorgetrokken; een deur klikte open en Jazz McCullough kwam naar buiten.

‘Ik had al zo’n vermoeden dat jij het zou kunnen zijn,’ zei hij en draaide de kraan open.

‘Hoezo dat?’

‘Een lange zucht, gevolgd door een sigaret die wordt opgestoken. Moest wel iemand zijn die bij de peut vandaan komt.’

‘Ze is geen peut.’

‘Als je d’r ziet zou je het wel denken.’ McCullough reikte naar een handdoekje. Gooide het in de prullenbak toen hij ermee klaar was. Trok zijn das recht. Hij heette eigenlijk James, maar niemand die hem kende scheen hem zo te noemen. Het was Jamesy, en meestal Jazz. Lang, midden veertig, kort zwart haar met maar een paar grijze haren bij zijn slapen. Slank. Tikte nu op zijn middenrif, net boven de riem, als om te benadrukken dat hij geen buikje had. Rebus kon zijn eigen riem nauwelijks zien, zelfs niet in de spiegel.

Jazz rookte niet. Had thuis in Broughty Ferry een gezin: vrouw en twee zoons, ongeveer het enige waar hij over praatte. Bekeek zichzelf

nog eens in de spiegel en streek een onwillige haar achter zijn oor.

‘Wat doen we hier in godsnaam, John?’

‘Dat vroeg Andrea me net ook al.’

‘Omdat ze weet dat het tijdverspilling is. Al betalen wij wél haar loon.’

‘Dan doen we toch nog iets goed.’

Jazz keek hem aan. ‘Jij smeerlap! Je denkt dat je een kans maakt!’

Rebus kromp ineen. ‘Doe me een lol. Het enige wat ik wou zeggen was...’ Maar wat kon hij nog zeggen? Jazz was al aan het lachen. Hij sloeg Rebus op zijn schouder.

‘Terug naar het slagveld,’ zei hij en trok de deur open. ‘Halfvier, “*Omgaan met het publiek*”.’

Het was hun derde dag op Tulliallan, de Schotse politieacademie. De meeste cursisten waren nieuwelingen die hun lesjes moesten leren voordat ze op het publiek losgelaten konden worden. Maar er waren ook andere, oudere en wijzere politiemensen, die er bijscholingscursussen deden of nieuwe technieken leerden.

En dan waren er de Mannen van de Wederopstanding, ook wel de Lazarusploeg genoemd.

De academie was gevestigd in Tulliallan Castle, geen echt kasteel maar een in middeleeuwse stijl uitgevoerd landhuis dat was uitgebreid met een reeks moderne gebouwen met gangen ertussen. Het geheel, omgeven door een uitgestrekt parklandschap, lag aan de rand van het dorp Kincardine, aan de noordkant van de Firth of Forth, vrijwel even ver van Glasgow als van Edinburgh. Het leek wel iets op een universiteitscampus, en dat was in zekere zin ook zijn functie. Je kwam hier om te leren.

Of, zoals in Rebus’ geval, voor straf.

Vier andere politiemensen waren present in het groepslokaal toen Rebus en McCullough aankwamen. De ‘Wild Bunch’ had inspecteur Francis Gray ze genoemd, de eerste keer dat ze bijeen waren. Een paar gezichten kende Rebus al: hoofdinspecteur Stu Sutherland uit